Johanna Niemi 8.10.2022

HE 143/2022 Lähestymiskieltolain muuttaminen

Lisälausunto lakivaliokunnalle

Lähestymiskiellon edellytykset

Suomen lähestymiskielto ei ole puhdaspiirteisesti rikosprosessuaalinen eikä siviiliprosessuaalinen. Eräissä muissa maissa, esim. USA:ssa, sekä Euroopan unionin asiaa koskevassa direktiivissä ja asetuksessa lähdetään siitä, että lähestymiskielto on jompaakumpaa. Direktiivi ja asetus koskevat lähestymiskiellon toimeenpanoa toisessa jäsen valtiossa. Esimerkiksi Espanjassa annetaan lähestymiskielto lähinnä siviiliprosessiin luettavassa menettelyssä, uhattu tulee Suomeen ja voi pyytää kiellon toteuttamista lähestymiskieltolain mukaan.

Siviiliprosessuaalisen lähestymiskiellon saamiselle on tyypillistä, että näyttökynnys on alempi kuin rikosprosessissa eikä poliisilla ole juuri roolia sen hakemisessa.

Suomessa lähestymiskiellon saamiseksi sen edellytykset tutkitaan joko poliisin toimesta tai tuomioistuimen toimesta. Edellytetään ”henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan tai muun vakavan häirinnän” torjumista.

Perheen sisäiseen lähestymiskieltoon ei ”muun vakavan häirinnän” uhka riitä.

Perusmuotoinen lähestymiskielto kattaa kaikenlaiset suojattuun kohdistuvat lähestymiset. Laajennettu lähestymiskielto puolestaan tarkoittaa tiettyjen alueiden, tyypillisesti korin ja työpaikan, täsmentämistä.

Kokoavasti: Suomessa lähestymiskielto edellyttää aina vakavaa uhkaa, ja sen vuoksi sen saaminen ei ole mitenkään erityisen matalan kynnyksen takana.

HE 134/2022

Tässä esityksessä säädetään ”jalkapannasta”, joka olisi mahdollinen vain laajennetun kiellon yhteydessä ja erityisen korotetun harkinnan perusteella:

> on välttämätöntä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen uhan torjumiseksi eikä se ole kohtuutonta ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus, valvontaan määrättävän olosuhteet sekä muut asiassa ilmenneet seikat.

Kuten valiokuntakuulemisessa tuli esiin, tarkoituksena on, että tekninen valvonta ei olisi mahdollista silloin, kun laajennetun kiellon aluetta ei voida määritellä esimerkiksi turvakiellon takia. Tarkoituksena on perustelujen mukaan, että tekniseen valvontaan perustuvaa valvontaa ei voitaisi käyttää, kun uhri

liikkuu määriteltyjen alueiden ulkopuolella. Ehdotuksen mukaan tekninen valvonta ei tulisi kysymykseen väliaikaisen kiellon kohdalla (ehdotettu 11 §:n muutos).

Nämä ovat huomattavia rajoituksia teknisen valvonnan tehokkuuteen. Toivoisin, että lakivaliokunta korjaisi se.

- Yksinkertainen korjaus olisi poistaa edellytys laajennetusta kiellosta ja 11 §:n lause väliaikaisesta kiellosta.
- Hieman vaativampi muutos olisi antaa tuomioistuimella harkintavaltaa tilanteissa, joissa edellä mainittu korotettu suojan tarve ”välttämätöntä….ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus” ei täyty.

Pakkokeinolaki

Pakkokeinolaissa säädetään tehostetusta matkustuskiellosta (PKL 5:11a). Matkustuskiellon yleiset edellytykset ovat PKL 5:1:ssä. Matkustuskielto on vaihtoehto tilanteissa, joissa epäillään rikosta ja vangitseminen on harkittavana. Muutamalla lisäyksellä matkustuskielto ja tehostettu matkustuskielto olisivat käytettävissä myös uhatun henkilön suojelemiseksi. Esimerkiksi PKL 5:1:een voitaisiin tehdä seuraava lisäys:

> PKL 5:1 Matkustuskiellon edellytykset
>
> Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan määrätä pidättämisen tai vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän:
>
> 1) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;
>
> 2) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; tai
>
> 3) jatkaa rikollista toimintaa; tai
>
> *4) uhkaa rikoksella loukatun henkilön turvallisuutta.*

Tällainen lisäys ei poistaisi lähestymiskieltolain tarvetta. Sen sijaan se osoittaa, että lähestymiskiellon tekninen valvonta olisi aivan välttämätöntä, koska matkustuskieltoa harkitaan vasta vangitsemiskäsittelyssä. Siten matkustuskiellosta saataisiin apua vain erityisen riskialttiisiin tilanteisiin. Tässä ehdotuksessa on kysymys hyvin riskialttiista tilanteista.

Rikosprosessuaalisen matkustuskiellon etuihin kuuluu se, että rikosprossiin sisältyvät epäillyn oikeussuojanäkökohdat ovat täysimittaisina mukana. Esimerkiksi hallituksen esityksessä pohditut tietosuojakysymykset ovat tällöin säädeltyjä.

- Toivon, että lakivaliokunta ottaisi kantaa siihen, että myös tehostettua matkustuskieltoa pitäisi voida käyttää rikoksella loukatun ja edelleen uhan alla elävän henkilön suojeluun.

Avustaja

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että lähestymiskiellon hakemusvaiheessa osapuolilla olisi mahdollisuus saada valtion varoista. Tähän ehdotetaan perusteeksi, että on tapahtunut rikos. HE:ssä

on pieni kauneusvirhe siinä, että tarkkaan ottaen kysymys on siitä, että lähestymiskieltoa haetaan sillä perusteella, että ”on syytä epäillä, että on tapahtunut rikos”.

Oma käsitykseni on ollut, että haettaessa lähestymiskieltoa rikosperusteella asianosaisilla on jo nykyisin usein avustaja, koska heillä on siihen oikeus ROL:n perusteella rikosasian käsittelyssä. Tutkimustietoa minulla ei tästä ole, joten voin olla väärässä. Varmasti on yksittäisiä tapauksia, joissa näin ei ole, ja ehdotettu muutos on näissä tilanteissa tarpeen. Pitäisin kuitenkin tarpeellisena, että avustajan määräämisessä kiinnitettäisiin huomiota myös uhka-arvioon, ei vain rikosepäilyyn.

Ymmärrän, että avustajan saaminen kaikkiin lähestymiskieltohakemuksiin on taloudellinen kysymys. Siitä huolimatta toivon, että lakivaliokunta pohtisi myös sitä. Uhka-arvion korostaminen olisi mahdollista varsin pienellä muutoksella (kurs. kohdat):

> 14 a § Avustaja. Tuomioistuin voi määrätä avustajan lähestymiskiellon hakijalle tai sille, jota kiellolla on tarkoitus suojata, jos hän ei ole hakija, jos hakemuksen perusteena on *epäily* kiellolla suojattavan henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistun(u)*eesta* riko*ksesta* ja sitä *epäillyn* rikoksen *ja uhka-arvion* vakavuus, kiellolla suojattavan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna.

Turvanappi

Turvanappi uhatulle henkilölle perustuu ajatukseen, että uhattu voi olla tilanteessa, jossa on vaikeaa soittaa hälytysnumeroon tai rikosseuraamuslaitokseen. Tällainen tilanne syntyy, kun kieltoon määrätty on lähietäisyydellä. Hän on voinut esimerkiksi ilmestyä yllättäen suojatun viereen. Kysymys voi olla myös aiheellisesta tapaamisesta esimerkiksi lasten vuoksi, ja tapaaminen muuttuu yhtäkkiä uhkaavaksi. Näissä tilanteissa on vaikeaa soittaa puhelua.

Ylipäätään kiellon rikkomiset tulevat useimmiten tietoon uhatun yhteydenoton perusteella. Sen vuoksi olisin toivonut, että HE:n perusteluissa olisi kuvattu myös sitä, miten tekninen valvonta toimii näissä tilanteissa. Lähestymiskiellon perusidea on se, että kiellon rikkomiseen reagoidaan nopeasti uhatun suojaamiseksi.